

กระบวนการขับเคลื่อนการจัดการองค์ความรู้
สำนักงานเกษตรอำเภอหนองแค ปี ๒๕๕๔

๑. ชื่อ การผลิตก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์

๒. ชื่อผู้ร่วมดำเนินการจัดการความรู้

๒.๑ ผู้บริหาร นายเต็มศักดิ์ แก้วมรกต	เกษตรอำเภอหนองแค
๒.๒ ผู้ดำเนินการ นายวิชัย เอกจิตร	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร
๒.๓ ผู้จัดบันทึก นายชวน ทิพย์อุดร	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ
๒.๔ เจ้าขององค์ความรู้ นางสมนึก เทพโพธิ์	เกษตรกรตำบลโคกตูม อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

๓. วันที่ดำเนินการจัดการความรู้ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

๔. สถานที่ดำเนินการจัดการความรู้ ฟาร์มสุกร นายบุญส่ง พรหมศาสตร์ หมู่ที่ ๙ ตำบลโคกตูม
อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

กิจกรรมและวิธีการดำเนินการ คือ สภาพสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรกนั้นเป็นการเลี้ยงสุกรแบบฟาร์มปิด ทำให้ส่งกลิ่นรบกวนบ้านอื่นๆ ในชุมชน มีแมลงวันซึ่งเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ร่วมกับชาวบ้าน บ้านโคกแดงได้ร่วมประชุมหารือกันถึงโครงการผลิตก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์โดยการประสานงานของเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอหนองแค เพื่อของบประมาณและแหล่งทุนในการก่อสร้างจำนวน ๓๗๐,๐๐๐ บาท เพื่อเดินท่อก๊าซชีวภาพประมาณ ๒ กิโลเมตร ให้กับชาวบ้าน ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน ๒๒ ครัวเรือน และวัดโคกแดง หมู่ที่ ๙ ตำบลโคกตูม อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี และเพื่อให้ชาวบ้านโคกแดงมีส่วนร่วม มติที่ประชุมเสนอขอร่วมสนับสนุนรายละเอียด ๒,๐๐๐ บาท ปัจจุบันชาวบ้านได้ใช้ก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ (มูลสุกร) ได้อย่างเต็มที่และประหยัดค่าใช้จ่าย ขณะนี้ไม่มีผู้มาขอยื่นความจำนงเพิ่มเติมอีกหลายรายและรวมมติที่ประชุมเปิดรับต่อไป

๕. บทนำ

ปัจจุบันประชากรโลกได้รับผลกระทบจากพลังงานน้ำมันเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับประชาชนทั่วไป ฉะนั้น ประชาชนส่วนใหญ่จึงคิดค้นพลังงานทดแทนที่หาได้จากธรรมชาติ และพืชพลังงานเป็นต้น การผลิตก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์จึงเป็นพลังงานทางเลือกอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งมีประสิทธิภาพมาก และทำให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนหลายด้านด้วยกัน เช่น ด้านพลังงาน ด้านการเกษตร ด้านสภาพแวดล้อม ด้านพลังงาน

ก๊าซชีวภาพเป็นก๊าซที่สามารถจุดไฟได้ และให้พลังงานความร้อนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายทาง เช่น ใช้หุงต้มกับเตาชนิดต่างๆ ใช้จุดตะเกียงให้แสงสว่าง ใช้จุดเครื่องให้ความอบอุ่นลูกสัตว์ รวมทั้งสามารถไปตัดแปลงใช้กับเครื่องยนต์ชนิดต่างๆ ทดแทนน้ำมันเชื้อเพลิง และก๊าซชีวภาพยังมีความสะดวกในการใช้งานมากกว่าฟืนหรือถ่าน เพราะปราศจากควันและเขม่า เป็นการประหยัดเงินค่าพลังงาน และมีแหล่งพลังงานที่ใช้ได้ตลอดเวลา รักษาสิ่งแวดล้อม

ด้านการเกษตร

กากที่ได้จากมูลสัตว์ ในบ่อก๊าซชีวภาพสามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยในการปรับปรุงบำรุงดินได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการหมักมูลสัตว์ภายใต้สภาพไร้ออกซิเจนจะทำให้สารประกอบไนโตรเจนที่มีอยู่ในมูลสัตว์ถูกเปลี่ยนเป็นแอมโมเนีย ซึ่งอยู่ในรูปที่พืชนำไปใช้ได้ง่าย ส่วนธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ฟอสฟอรัส โปตัสเซียม รวมถึงธาตุอาหารรองที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชก็ยังคงมีอยู่ในกากที่ย่อยแล้ว ดังนั้นกากบ่อล้นที่ได้จากการหมักบ่อก๊าซชีวภาพ จึงสามารถใช้ทดแทนปุ๋ยเคมีบางส่วน และถ้าใช้ควบคู่กับปุ๋ยเคมีก็จะทำให้โครงสร้างของดินดีขึ้นหรือดีกว่าการใช้ปุ๋ยเคมีเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้กากมูลสัตว์ที่ผ่านการหมักยังสามารถขายได้ทั้งในรูปของปุ๋ยน้ำ และปุ๋ยแห้งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรอีกทางหนึ่งด้วย

ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อม

การนำมูลสัตว์มาหมักในบ่อก๊าซชีวภาพเป็นการช่วยกำจัดสิ่งปฏิกูลในบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ ทำให้กลิ่นเหม็นและแมลงวันในบริเวณนั้นลดลง นอกจากนี้ผลจากการนำมูลสัตว์ไปหมักในบ่อก๊าซเป็นเวลานาน (ประมาณ ๓๐ วัน ขึ้นไป) ยังทำให้เชื้อพยาธิและเชื้อโรคต่างๆ ส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในมูลสัตว์ตายไปด้วย เป็นการช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อมได้ดี ช่วยให้ผู้อาศัยในบริเวณนั้นมีสุขภาพอนามัยดี รวมทั้งเป็นการป้องกันไม่ให้มูลสัตว์ถูกชะล้างลงในแหล่งน้ำสาธารณะตามธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้น้ำเน่าเสีย จึงเป็นการลดปัญหามลภาวะทางน้ำด้วย เนื่องจากมูลสัตว์ที่ผ่านการหมักแล้วจะมีปริมาณสารอินทรีย์ลดลง และยังช่วยป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าและการเสียสภาพสมดุลของธรรมชาติ หรือระบบนิเวศของป่า ได้

๖. เนื้อหา

การผลิตก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ ที่นำมาใช้ในรูปแบบพลังงาน เกษตร สภาพแวดล้อม ก๊าซชีวภาพเกิดขึ้นได้อย่างไร ขบวนการหมักสารอินทรีย์เพื่อให้เกิดก๊าซชีวภาพสามารถแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ ๑ การย่อยสลายของสารอินทรีย์

เป็นการย่อยสลายสารอินทรีย์ที่มีโมเลกุลขนาดใหญ่ ให้กลายเป็นสารอินทรีย์ที่มีขนาดเล็ก

ขั้นตอนที่ ๒ ระยะเกิดกรด

สารที่ละลายได้ ขั้นตอนที่ ๑ จะถูกย่อยสลายในสภาพที่ไม่มีอากาศโดยแบคทีเรีย กลุ่มที่

๒ ซึ่งมีมากมายแตกต่างกันตามชนิดของวัตถุดิบ

ขั้นตอนที่ ๓ ระยะเกิดก๊าซมีเทน

สารละลายที่ได้ในขั้นตอนที่ ๑ และ ๒ นั้น จะถูกเปลี่ยนเป็นก๊าซมีเทน โดยแบคทีเรียกลุ่มที่ ๓ หรือที่เรียกว่าแบคทีเรียที่สร้างก๊าซมีเทน ปฏิกริยาของแบคทีเรียกลุ่มนี้ลักษณะพิเศษคือ ต้องการสภาพที่ไม่มีออกซิเจนโดยเด็ดขาด ก๊าซมีเทนที่ผลิตได้มีคุณสมบัติที่ติดไฟได้

โครงสร้างของบ่อก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์

๑. บ่อเติม

เป็นที่ผสมมูลสัตว์กับน้ำให้เข้ากันก่อนปล่อยลงบ่อหมัก

๒. บ่อหมัก

เป็นที่รับมูลสัตว์ และน้ำจากบ่อเติมมาหมักใช้เกิดเป็นก๊าซชีวภาพ บ่อจะต้องแข็งแรง ไม้รั่วซึมเนื่องจากส่วนโดมของบ่อจะเป็นที่เก็บก๊าซก่อนที่จะนำไปใช้และก๊าซนี้จะผลักดันมูลสัตว์ที่ผ่านการย่อยสลายแล้วให้ไหลขึ้นไปอยู่ในบ่อล้น

๓. บ่อล้น

มีหน้าที่รับมูลสัตว์ที่ล้นออกมาจากบ่อหมัก และเมื่อก๊าซในบ่อหมักมีปริมาณลดลง มูลสัตว์ในบ่อล้นก็จะไหลย้อนกลับเข้าสู่บ่อหมักอีกครั้ง เพื่อผลักดันก๊าซในบ่อหมักให้ออกไปเมื่อมีการเปิดก๊าซไปใช้และบ่อล้นยังเป็นที่ระบายมูลสัตว์ เมื่อมูลสัตว์มีปริมาณมากเกินกว่าปริมาณของบ่อ สำหรับบ่อที่มีท่อดึงกากมูลสัตว์ (สำหรับสุกร) มูลสัตว์และน้ำในบ่อล้นนี้จะเป็นตัวผลักดันมูลกลับบ่อหมักให้ไหลออกเมื่อปิดลิ้นชักบ่อดึงกาก

๔. บ่อรับกากจากบ่อล้นและลานตากกาก

เป็นที่รองรับกากมูลสัตว์จากบ่อล้น ซึ่งกากมูลสัตว์ที่ล้นออกมาสามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยสำหรับปรับปรุงบำรุงดินเพื่อการเกษตร หรือนำไปจำหน่ายได้

การทำงานในลักษณะนี้เรียกว่า ระบบไดนามิก คือ เมื่อเกิดก๊าซจะมีแรงผลักดันมูลสัตว์ และน้ำด้านล่างบ่อหมักให้ล้นทะลักขึ้นไปเป็นที่บ่อล้น เมื่อมีการเปิดก๊าซไปใช้น้ำในบ่อล้นก็จะไหลเข้าบ่อหมักอีก ละจําไปผลักดันก๊าซให้สามารถนำไปใช้ได้อีก จะเกิดเช่นนี้ตลอดเวลา ถ้าระบบของก๊าซไม่รั่วระบบการหมักเป็นปกติ บ่อก๊าซชีวภาพก็จะมีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่า ๑๐ ปี

๗. บทสรุป

การผลิตก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ เป็นภูมิปัญญาผนวกกับเทคโนโลยีเกี่ยวกับก๊าซชีวภาพแบบโดมคองที่ ซึ่งเป็นบ่อก๊าซชีวภาพขนาดเล็ก และเป็นทางเลือกให้กับเกษตรกรในการใช้พลังงาน ด้านการเกษตรและด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ การผลิตก๊าซชีวภาพเกิดจากการหมักย่อยสลายของอินทรีย์สารในสภาพไม่มีอากาศ เช่น มูลสัตว์ หรือวัสดุที่เหลือใช้ทางการเกษตรที่ง่ายในท้องถิ่น เพื่อทดแทนพลังงานอื่นๆ เช่น ถ่าน ฟืน ไฟฟ้า ก๊าซถัง น้ำมัน ฯลฯ

หมายเหตุ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตก๊าซชีวภาพ

๑. มูลสัตว์

ต้องมีปริมาณเพียงพอ การเติมต่อวันต้องเหมาะสม

๒. เวลา

ระยะเวลาการหมักและย่อยสลายมูลสัตว์เหมาะสมอยู่ที่ ๒๐-๖๐ วัน

๓. การกวน

ควรกระทำเป็นครั้งคราวเพื่อช่วยให้มูลสัตว์ผสมกันให้ดีขึ้น

๔. สารเคมี

ยาฆ่าเชื้อ ยาปฏิชีวนะ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี หรือสารเคมีอื่นๆ ที่อาจเป็นพิษต่อแบคทีเรียที่

ย่อย

สลายมูลสัตว์ในบ่อ

๕. อุณหภูมิ ต้องเหมาะสม แบริยจะเจริญเติบโตได้ดีที่อุณหภูมิช่วงระหว่าง ๓๐-๓๕ องศาเซลเซียส

ถ้าอุณหภูมิสูงหรือต่ำกว่านี้แบคทีเรียจะเติบโตได้ไม่ดีนัก

๖. ความเป็นกรดเป็นด่าง ค่าที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง ๖.๗-๗.๕ ถ้าต่ำกว่านี้ แบคทีเรียจะหยุดทำงาน ทำให้ไม่เกิดก๊าซ